

УЧВРШЋЕЊЕ ЦИСТЕРЦИТСКОГ РЕДА – СВ. БЕРНАР ИЗ КЛЕРВОА

Мирослав М. Поповић
Филозофски факултет
Универзитета у Београду

Апстракт: Чланак представља покушај да се представи личности Бернара из Клервоа, која је допринела узлећу цистерцијског реда, обликовала црквени животи и историју Западне Европе прве половине дванаестог века. Дати је биографски пресек животи и делатности, као и преглед учења Св. Бернара и развоја цистерцијског реда за време његовог животи.

Кључне речи: Св. Бернар, Клерво, Сићо, цистерцијци, Абелар, Дрући крстишки рати, иајство

Бернар из Клервоа рођен је 1090. у Фонтену (Fountanaïs), близу Дижона у Француској, умро је у Клервоу, 21. августа 1153. Био је доминантна фигура Римокатоличке цркве, одушевљени верник, прави фанатик, без икаквих сумњи у исправност сопствених погледа и уверења, и није избегавао сукоб са онима који се са њим нису слагали. Водио је жестоке битке са научником и теологом Абеларом, монахом и државником Сугеријем, опатом Манастира Сен Дени и целокупним клинијевским редом. Показивао је и знаке трпељивости и смисла за практично, а најзначајнија је била његова особина да поведе и надахне; проповеди и утицај који је остваривао довели су до невероватно брзог ширења цистерцитског реда.¹

Његови родитељи били су Тесцелин, господар Фонтена и Алет од Монбарда (Montbard). Обоје су били представници највишег бургундијског племства. Посебна пажња посвећена је образовању Бернара (био је треће од седморо деце, од којих су шесторо били синови), јер му је, док се још није родио, проречена изванредна судбина. Кад је имао девет година, послат је у познату школу у Шатилону на Сени (Chatillon-sur-Seine). Имао је велико интересовање за књижевност и посветио се неко време поезији. Његов успех у учењу изазивао је дивљење његових учитеља, а његов раст у врлини није био ништа мање цењен. Бернарова велика жеља била је да напредује у књижевности да би почео студије Светог Писма. Био је посебно посвећен Девици Марији. Имао је једва дванаест година када му је мајка умрла. Током младости није избегао да окуси искушења, али

1 С. Пенинтер, *Историја средњег века (284–1500)*, Београд, 2007, 166–167.

је његова врлина тријумфовала и од тада је размишљао да се повуче из света и живи у самоћи и молитви.²

Опат Роберт из Молема (умро 1111. г.), основао је 1098. са двадесеторицом другова у Ситоу строг бенедиктински манастир. Тако је настао ред цистерцита. Његови наследници, опати Алберик (1099–1109. г.) и Стефан Хардинг (1109–1133.) саставили су правила (*Charta caritatis – Повеља милосрђа*). У њима је истакнуто сиромаштво, усамљеничка молитва и сталан, напоран ручни рад. Одбацили су традиционални феудални поредак на манастирском подручју, јер су осетили да он доводи у опасност од богатства које је са тим обично повезано.³

Цистерцити су тежили да монашка правила ослободе допуна које су начињене од каролиншког периода и да живе према слову Бенедиктовог *Правила*.⁴ Многе цистерцитске акције биле су отворена или прећутна критика клинијевског начина живота. Сваки цистерцитски манастир имао је сопственог опата кога су бирали монаси. Цистерцити су вратили једногодишњи период искушења; одбацили бенедиктинску (и клинијевску) праксу узимања деце и ценили избор у верском животу. Установљен је редован поступак оснивања нових манастира; послали би опата и 12 монаха на ново место које је пажљиво бирано. Враћена је сразмера између молитви и рада, цистерцитски монаси су следили прилагођенији распоред молитви који је прописивало Бенедиктово *Правило*. Обављали су физичке послове како би се издржавали сопственим радом. Цистерцитско давање првенства усамљености учинило их је важним чиниоцима насељавања унутрашњости Европе. Вратили су се Бенедиктовом *Правило* и у спровођењу свакодневног живота, протумаченог у складу са савременим идеалом апостолског сиромаштва.

У Европи 12. века многи су побожни и духовно осетљиви лаици и свештеници говорили како су позвани да живе *vita apostolica* (апостолски живот).⁵ Овај образац живота који подражава животе Исуса и апостола био је снажан модел који је привукао приврженике. Његови главни елементи били су одрицање од личног богатства, дељење са браћом, живот у заједници и проповедање личног спасења. Апостолски живот се може свести на две речи: сиромаштво и проповедање. Модел лутајућих апостолских проповедника који уопште немају новца био је снажан у друштву развијеног средњег века.

Много људи је осетило привлачност апостолског живота, али већина није могла да га прихвати. Давали су новац и помагали онима који су га прихватили. Нове идеје Јеванђеља дирнуле су у само срце рада свештеника и многи су се опирали позиву на сиромаштво или нису могли да проповедају због недостатка образовања.

Следећи апостолски идеал, цистерцити су се облачили у грубе одоре, оскудно се хранили, градили цркве без украса, обављали литургију у скромним одеждама. Тежили су да сведу на најмању меру додире са лаицима. Били су пио-

2 M. Gildas, *St. Bernar of Clairvaux, The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2, New York, 1907, <http://www.newadvent.org/cathen/02498.htm>.

3 A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1988, 161–162.

4 Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне Цркве*, Београд, 1998, 259.

5 *Исцо*, 249.

нири у стварању ефикасног међународног верског реда, јер је клинијевски на свом врхунцу у позном 11. веку био прилично неразвијен. Цистерцитски ред је начинио писани устав *Повеља милосрђа* (*Charta caritatis*) која је одржавала једнообразност у литургији и дисциплини и спречавала одступање од строгих норми. Свака цистерцитска кућа била је потпун манастир, а појединачни манастири су уједињени у пажљиво структурисан ред.⁶

Стефан је управо наследио Алберика као трећи опат Ситоа 1113. г., када је Бернар са тридесет младих племића Бургундије тражио пријем у ред. Три године касније Стефан је послао младог Бернара, на челу групе монаха, да напусте Сито и оснују нову кућу у Долини Огорчења у дијецези Лангреа (Langres). Бернар је Манастир назвао Клерво 25. јуна 1115. и име Бернара је од тада постало нераздвајно од Клервоа. Бернара је благословио Виљем од Шампоа, који је у њему видео предодређеног човека, *servum Dei*. Родило се велико пријатељство између опата и бискупа, који је био професор у Нотр Даму у Паризу и оснивач Манастира Св. Виктор.

Почеци Клервоа били су веома тешки. Режим је био тако строг, да је Бернарово здравље због њега ослабило, и само утицај пријатеља Виљема од Шампоа и ауторитет Генералне скупштине су могли да ублаже његову оштрину. Манастир је брзо напредовао. Ученици су навирали у великом броју, жељни да се ставе под управу Бернара. Његов отац Тесцелин и браћа ушли су у Клерво као монаси, а сестра Хумбелина је уз сагласност мужа примила ризу у бенедиктинском манастиру. Клерво је постао сувише мали за монахе који су тамо хрлили и било је неопходно оснивање нових кућа. Године 1118. основан је Манастир Три извора, 1119. Фонтенј и Фоињи 1121.⁷

Доносимо одломак из описа Манастира Клервоа Виљема из Сен-Гјерија⁸, око 1143. године:

„На први поглед кад сте ушли у Клерво, спустивши се са брда, могли сте да видите да је био Храм Божији; и мирна, тиха долина, наговештавала је, у скромној једноставности његових зграда, искрену понизност Христових сиромаша. Штавише, у овој долини пуној људи, где никоме није било дозвољено да буде докон, где су сви били заузети својим додељеним задацима, владала је тишина дубока попут ноћне. Звуци рада или певања браће у служби хора, били су једини изузеци. Поредак ове

⁶ Ишо, 263.

⁷ M. Gildas, *St. Bernar of Clairvaux, The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2, New York, 1907, <http://www.newadvent.org/cathen/02498.htm>.

⁸ Виљем из Сен-Гјерија (око 1080–1148), родом из Литиха, био је пријатељ Бернара из Клервоа, прво бенедиктинац, па цистерцит. Написао је *Посланицу са Божијег брда* (*Злашна њосланица*), *О њосмајрању Боја* (*De contemplando Deo*), *Две књиџе о њприроди шела и душе* (*Libri duo de natura corporis et animae*), *О њприроди и гостџојансџиву Божанске љубави* (*De natura et dignitate divini amoris*). Виљем је сматрао да је осећање љубави према Богу сам Бог унео у људска срца. Бог је утиснуо у мисао тајни отисак. Ако га се присећамо, окрећемо се Богу. У својој мистици Виљем се ослањао на Августина и Бернара из Клервоа, а у размишљањима о души, на Платона, Августина и арапске мислиоце, Б. Телебаковић, *Средњовековна филозофија*, Београд, 2006, 84.

тишине и извештај који је ишао за њом уливали су такво дубоко поштовање чак и код световњака да су зазирали да га прекрше – не само доконим или поквареним разговором, већ и пристојним примедбама. Такође, усамљеност места – између густих шума у уској клисури суседних брда – на одређени начин подсећали су на пећину нашег оца Св. Бенедикта, тако да, док су тежили да подражавају његов живот, такође су били слични њему у месту становања и самоћи...⁹

Исти аутор даје опис живота Св. Бернара са почетка његове каријере:

„Освежен својим обавезама те врсте (мисли се на физички рад, примедба М.П.), континуирано се молио, читао је или је медитирао. Уколико би се сама указала прилика за молитву у самоћи, он би је искористио; али у сваком случају, био сам или са сапутницима, сачувао је самоћу у свом срцу и тако свуда био сам. Радо је читао Свето Писмо и увек са вером и промишљеношћу, говорећи да му никада није било тако јасно као када је сам читао текст и много је спремније исказивао своју способност да распозна његову истину и божанску врлину у самом извору него у коментарима који су потицали из њега. Ипак, скромно је читао светитеље и правоверне коментаторе и није имао претензије да конкурише њиховом знању; али потчињавајући своје, њиховом и трагајући за њим верно до његових извора, често је пио на врелу са ког су они црпели. Због тога, пун духа који је божански инспирисао читаво Свето Писмо, до данашњег дана служи Богу, као што Апостол говори, са тако великим поуздањем и таквом способношћу да подучава, преобрађује и покорава. И када проповеда реч Божију, он предаје тако јасно и прихватљиво то што узима из Писма да убаци у свој дискурс, и има такву моћ да покреће људе, да се сви, и они мудри у стварима света и они који поседују духовно знање, диве елоквенцији речи који излазе са његових усана“.¹⁰

Године 1119. Бернар је био присутан на првој генералној скупштини реда коју је сазвао Стефан од Ситоа. Мада још није имао ни тридесет година, Бернара су слушали са највећом пажњом и поштовањем, нарочито када је износио своје мисли о обнови првобитног духа правилности и усрдности у свим монашким редовима. Управо ова генерална скупштина дала је дефинитивни облик конституцијама реда и правилима *Повеље милосрђа* коју је папа Каликст II потврдио 23. децембра 1119. године. Бернар је 1120. саставио своје прво дело *De Gradibus Superbiae et Humilitatis* (*О степенима охолости и понизности*) и своје омилије које је назвао *De Laudibus Mariae* (*О хвалама Марији*).

⁹ William of St. Thierry, *A description of Clairvaux*, c. 1143, Medieval Sourcebook, <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>

¹⁰ William of St. Thierry, *Life of St. Bernard*, c. 1140, Medieval Sourcebook.

Монаси Клинија нису са одушевљењем гледали како монаси Ситоа заузимају прво место међу монашким редовима. Циљ Клинија био је да прикаже како су правила новог реда неспроводљива у дело. Бернар се бранио издавањем *Айолоџије* која је подељена на два дела. У првом доказује да је невин поводом погрда против Клинија, које су му приписиване, а у другом износи разлоге за своје нападе против злоупотреба. Исказао је дубоко поштовање за бенедиктинце Клинија, за које је изјавио да их воли једнако као и друге монашке редове. Петар Венерабилис, опат Клинија, у одговору је уверавао опата Клервоа о свом великом дивљењу и искреном пријатељству. У међувремену Клини је успоставио реформу и сам Сугерије, опат Сен Денија, преобратио се апологијом Бернара. Бернаров завет се проширио на бискупе, свештенство и вернике. Тада је написао дела *De Officiis Episcoporum* (*О служби епископа*) и *Милосиј и слободна воља*.

Године 1128. Бернар је присуствовао Концилу у Троју (Troyes), који је сазвао папа Хонорије II, а председавао кардинал Матеј, бискуп Албана. Сврха Концила била је да се реше одређене размирице бискупа Париза и да се регулишу друге ствари везане за Цркву у Француској. Бискупи су Бернара именовали за секретара Концила и дали му за задатак да сачини нацрт синодалних статута. После Концила бискуп Вердена је опозван. Подигла су се неправедна пребацивања против Бернара и денунциран је чак у Риму, као монах који се умешао у ствари које га се нису тичале. Кардинал Хармерик му је упутио, у име папе, оштро протестно писмо, а Бернар је одговорио да је присуствовао Концилу, јер је био на силу увучен у то. Бернарово писмо оставило је велики утисак на кардинала и оправдало га у кардиналовим, и у очима Свете Столице. На овом Концилу Бернар је нашао главне црте *Правила вишезова Темплара*, који су ускоро постали идеал француског племства. Бернар га хвали у својим *De Laudibus Novae Militiae* (*О похвалама новој војсци*).

Утицај опата Клервоа се ускоро осетио у провинцијским пословима. Бранио је права Цркве против угрожавања од стране краљева и кнежева. После смрти Хонорија II, 14. фебруара 1130. г., избила је шизма у Западној Цркви избором двојице папа, Иноћентија II и Анаклета II. Иноћентије II, протеран из Рима од стране Анаклета, нашао је уточиште у Француској. Краљ Луј VI (1108–1137. г.) сазвао је државни Сабор француских бискупа и Бернар, који се ту нашао уз пристанак бискупа, изабран је да пресуди између супротстављених папа. Одлучио је у корист Иноћентија II, узроковао да буде признат од свих великих католичких сила, отишао са њим у Италију, смирио невоље које су владале у земљи, помирио Пизу са Ђеновом, и Милано са папом и Лотарем од Суплинбурга (1125–1137. г.), краљем Немачке и царем светог Римског царства. Папа се вратио у Француску, посетио опатију Сен Дени и затим Клерво, где је његов пријем био једноставног и чисто верског карактера. Исте године Бернар је поново био на Концилу у Ремсу на страни Иноћентија II.

Године 1132. Бернар је пратио папу Иноћентија II у Италију и у Клинију. Папа је укинуо дажбине које је Клерво плаћао овој прослављеној опатији, што је изазвало сукоб цистерцитских и клинијевских монаха који је трајао двадесет година. Папа је у мају, подржан Лотаревим трупама, ушао у Рим, али сувише слаб, морао је да се повуче и тражи уточиште у Пизи, септембра 1133. године.

Бернар се вратио у Француску и наставио рад на ширењу мира које је започео 1130. г. Крајем 1134. ишао је на друго путовање у Аквитанију, где је Виљем Х поново пао у шизму, и решио проблем који је настао. После посете и решавања ситуације у Милану, Бернар се коначно вратио у Клерво, где се посветио писању дела због којих је добио титулу „доктор Цркве“. У то време написао је своје проповеди о *Песми над њесмама*. Године 1137, по наређењу папе, послат је да оконча сукоб између Лотара и Рожера II Сицилијског (1103–1153). На конференцији у Палерму Бернар је убедио Рожера у права Иноћентија II и ућуткао Петра из Пизе, који је подржао Анаклета. Анаклет је умро од туге и разочарења 1138. г., а са њим и шизма. Вративши се у Клерво, Бернар је послао групе монаха из пренасељених манастира у Немачку, Шведску, Енглеску, Ирску, Португалију, Швајцарску и Италију. Године 1139. учествовао је на Другом латеранском Концилу, на којем су осуђени преостали елементи шизме. У исто време Бернара је посетио Св. Малахија, митрополит Цркве у Ирској и између њих се родило блиско пријатељство. Године 1140. Бернар је учествовао у обрачуну са Абеларом, једним од најученијих и најелоквентнијих људи тога времена, филозофом и теологом.¹¹

Иноћентије II умро је 1143 г., а његова два наследника, Селестин II и Луције владали су само кратко време и тада је папа постао један од Бернаревих ученика, Бернар из Пизе, који од тада познат као Евгеније III. Бернар му је послао, на његов лични захтев, разна упутства која чине *Књигу о разматрањима* (*De Consideratione*). Преовлађујућа идеја књиге је да реформа Цркве мора да почне световношћу њеног вођства. Световне ствари су само помоћне; главне су побожност, медитација или разматрање, који морају да претходе акцији. Књига садржи најлепше странице о папству и папе су је увек високо ценили.

Узнемирујуће вести су стизале са Истока; Едеса је пала у руке Турака, а Јерусалиму и Антиохији је претила слична катастрофа. Папа је одредио Бернара да проповеда нови крсташки рат и одобрио исте привилегије за њега као и Урбан II за први. Сазван је парламент у Везлију у Бургундији 1146. г. и Бернар је проповедао пред скупом. Краљ Луј VII, краљица Елеанор и присутно племство прострли су се пред ноге опата Клервоа да приме крст. Бернар је затим прешао у Немачку и скоро на сваком кораку допринео успеху своје мисије проповедања крсташког рата. Цар Конрад и Фридрих Барбароса примили су крст од Бернара, а папа Евгеније, да би подстакао подухват, лично је дошао у Француску. Поводом ове посете 1147. г. одржан је Концил у Паризу, на којем се расправљало о грешкама Жилбера, бискупа Поатјеа. Одлука је донета идуће године на Концилу у Ремсу (1148). После Бернаровог излагања, папа је осудио Жилберово учење. После Концила папа је посетио Клерво где је одржао генералну скупштину реда.

Последње године Бернаревог живота растужио је неуспех крсташког рата којег је проповедао, за шта је одговорност у потпуности бачена на њега. Бернар је сматрао да је дужан да пошаље извињење папи и убацио га је у други део своје

¹¹ P. Partner, *The Lands of St. Peter, The Papal State in the Middle Ages and the Early Renaissance*, Berkeley and Los Angeles, 1972, 169–178; M. Gildas, *St. Bernard of Clairvaux, The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2.

Књиџе о разматрањима. Смрт савременика Сугерија 1152, цара Конрада и његовог сина Хенрика навестиле су Бернару да му се приближава смрт, а фатални ударац нанела му је смрт папе Евгенија 1153. године. Бернар је умро у шездесет и трећој години, после четрдесет година проведених у манастиру.¹²

Учење Св. Бернара и стање реда 1153. године

Снагом своје личности Св. Бернар из Клервоа, утемељитељ цистерцитског реда, дао је нов живот монаштву, подупирао реформу секуларног свештенства и сузбијање јереси, окончао папску шизму, покренуо II крсташки рат и четврт века жарио и палио хришћанским светом као ниједан свети човек пре њега.¹³ Прави опис његове каријере обухвата целу историју прве половине 12. века. За Св. Бернара, Христос је био универзални посредник између Бога и човека, конкретна инстанца коју је Бог створио ради разумевања људи.¹⁴ По њему, када се одређене мисли и осећања које обично пристају уз људе износе пред Христа, оне могу да се изнесу и пред Господа. Овде се нарочито може приметити стално постојање љубави, било према људским бићима, било према Богу. Љубав душе према Христу је посредничка и симбол је њене љубави према Богу. Човечја личност Христа вуче људе да га воле, док њихова љубав не буде очишћена од телесности и узвишена у савршену љубав према Господу:

„Верујем да је главни разлог због ког је невидљиви Господ пожелео да га виде телесно и да као човек живи са људима, био да привуче наклоност телесног човека, који може само телесно да воли, ка здравој љубави према Његовом телу, а затим ка духовној љубави“.¹⁵

Из својих личних искустава Бернар је могао много да говори о моћи Исуса која побеђује и како га је она слатко повукла да воли Спаситељев пут од Витлејема до Калварије. Бернарова љубав према Христу-човеку поприма духовна обељја и претвара се у љубав према Христу-Господу. Хришћани су препознали многа Христова дела, многа спасења у којима је Он учествовао, посредовао, дајући свакој души према њеним потребама. Стога Бернар проповеда да болесна душа треба Христа као лекара, али да света душа има потребу за савршењом заједницом са Христом. Ова савршена заједница, најкомплетнији однос који у овом смртном животу душа може имати са Христом, са Господом, симболизована је речима младе и младожење у *Песми над њесмама*.¹⁶ Бернар поставља однос душе према Христу, човека према Богу. Брачна веза је у великој мери део симболизма преко којег монаси и монахиње изражавају љубав душе пре-

12 M. Gildas, *St. Bernar of Clairvaux, The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2.

13 Н. О. Taylor, *Medieval Mind II*, Cambridge, 1959, 408.

14 *Истџо*, 425.

15 *Sermons on Canticle, Sermo XX in Cantica*, цитирано према Н. О. Taylor, *Medieval Mind II*, 426.

16 Н. О. Taylor, *Medieval Mind II*, 447.

ма Господу. О томе говоре Павлове речи: „Мужеви, волите своје жене као што је Христос волео Цркву“, али идеја још јаче проистиче из *Песме над њесмама*. Свештеници и монаси су извукли најадекватнију алегорију о заједници душе са њеним Творцем – сматрали су и осећали љубав према Богу као венчану унију. Цистерцитско схватање личности Исуса и везе између њих и Господа преузели су у великој мери и фрањевци.

Бернар из Клервоа је, уместо инсистирања схоластичких теолога да знање води божанском, тврдио да је само љубав пуна страсти и жеље усмеравала душу ка Богу. Он је, пронашавши библијску потврду у *Песми над њесмама*, њој дао духовно значење. Млади љубавници из *Песме*, идентификовани као душа и Бог, служили су као образац за разумевање и развијање религиозног искуства. Бернарове проповеди о *Песми над њесмама* прожеле су средњовековно хришћанство емоционалном димензијом и надахнуле генерације мистика. Љубавни мистицизам Бернара из Клервоа пронашао је живи израз у визијама средњовековних жена.¹⁷

Св. Бернару је свака жена била претња његовој чистоти и видео је велику опасност у тој лакој повезаности мушкараца и жена, која је обележила евангелистичке напоре Роберта од Абрисела и Св. Норберта:

„Увек бити са женом, а немати везу са њом, теже је него васкрснути мртве. Не можеш да учиниш што је мање тешко: зар мислиш да ћу поверовати да можеш учинити оно што је теже?“

Рано цистерцитско законодавство је игнорисало постојање жена и кад су признали њихово постојање, то је било у циљу да их држе на одстојању. Чим је ред почео да се шири, налазимо женске опатије које настају следећи обичаје Ситоа и позивају се на заштиту, ако не реда, онда барем утицајних чланова реда. Појавиле су се свуда у Европи до средине 12. века, нарочито у најмање развијеним деловима Европе и тамо где су се цистерцитски монаси најснажније населили. Женски манастири нису имали формално место у структури реда, али су настајали уз добру вољу и под надзором појединих цистерцитских опата. Били су изузетно слободни да се развијају како желе.¹⁸

Реконструкција катедрале у Сен Денију између 1140. и 1144. године по вољи опата Сугерија први је споменик готичке архитектуре. Истом времену припадају филозофске интерпретације хришћанског платонизма, које су пратиле и теоријски оправдавале нову уметност. Бискупијска школа у Шартру, самостан редовних каноника у Сен Виктору и цистерцитска опатија у Клервоу, у којој је доминирао Св. Бернар, представљају извор готичке уметности. У Шартру су преовлађивала научна интересовања, лепо се схватало као хармонија нумеричких односа. Појавило се пажљиво посматрање природе, које је утицало на укус. Бернар из Клервоа је мистици страха супротставио мистику љубави, „чудновату ме-

¹⁷ К. Мек Данел, *Б. Лані, Рај – једна историја*, Нови Сад, 1997, 132.

¹⁸ R. W. Southern, *Western Society and the Church in the Middle Ages, The Pelican History of the Church 2*, London, 1988, 314–315.

шавину и прожимање просветљене душе и врховне светлости“. Чиста светлост, која „не улива страх, већ радост, не подстиче немирну радозналост, већ је смирује, чула не замара, већ их ослобађа“, потиснула је и заменила језиве слике романичке пластике. Поезија цистерцита прожета је истим духом. Бернар је реформисао грегоријанско певање, које је хтео да ослободи чулности и грубости, а речи да обогати смислом.¹⁹

Бернар је упућивао монахе како да се постепено духовно уздижу. По његовом мишљењу, сваки корак је све лакши, љубав према Богу већа. Идеју зависности и ограниченост људског бића најбоље је изразио Бернар, који је уздизање човека ка вечном Богу одредио као уздизање „капљице воде у бурету вина“. Одбијао је пут рационалног сазнавања и признавао само пут екстатичког спајања с Богом. Бернар се није ангажовао само у мистичком приступу вери, већ и у борби против филозофа, за које је сматрао да нарушавају црквену догму и ред. Искористио је свој утицај на папском двору за обрачун са Абеларом, пошто је био одређен да испитује ваљаност оптужбе против Абелара.²⁰

Петар Абелар родио се 1079. године у Палету код Нанта. Завршио је тада постојеће манастирско школовање и рано се истакао бистрим духом. Његови учитељи били су Росцелин и Виљем од Шампоа, теологију је студирао код Анселма од Лаона. Абелар је основао своју школу у Мелуну, затим у Корвеју и на врхунцу славе у Паризу (1136–1140. г.). Тежио је да на особити начин споји хришћанство и истине ума. Његово учење је осуђено на два црквена синода 1121. у Соасону и 1141. у Сенсу. Због љубави са Хелоизом и невоља које су из тога проистекле, склонио се у Манастир Сен Дени 1118. После краћег времена га је напустио и живео у самоћи код Ногента на Сени (Nogent-sur-Seine), где је држао предавања. Ту је основао свој центар *Paracletum*, а бурни живот завршио у опатији Св. Марсел, где је умро 1141. године.²¹ Бернар из Клервоа замерао је Абелару да догмат о Светој Тројици тумачи као аријанац, милост као пелагијевац, а личност Христову као несторијанац. Повод за директне оптужбе против њега била је управо књига *De unitate et trinitate divina* (О Божијем јединству и тројству).²²

Према Бернару, хришћанин треба да развија смерност и љубав према Богу. Врхунац вере је у екстази, чије је постизање највећи и најпотпунији задатак хришћанина, тиме долази до спајања са Богом, који је све у свему. Бернар је био убеђен да се екстатичка искуства, која је и сам имао, не могу саопштити. У екстази се долази до делова верске истине који још нису објављени. Хришћанин, по Бернару, мора да се бори за троструку слободу: да се ослободи греха, јада и нужности. Упућивао је да је пут до истине Христос, а у основи његовог учења је хришћанска понизност. До првог ступња истине уздиже се понизношћу, до другог промишљеним саосећањем, до трећег посматрачким жаром. Вера, интелект и сагледавање обележавају три метода приступања истини. Све док човек воли

19 Р. Асунто, *Теорија о лејом у средњем веку*, Београд, 1975, 93–94.

20 В. Телебакović, *Srednjovekovna filozofija*, 83; R. Nešković, *Srednjovekovna filozofija. Cogito i credo*, Beograd, 2004, 391, 564.

21 В. Бошњак, *Petar Abelard – srednjovekovni racionalist*, pogovor u P. Abelard, *Povijest nevolja, Etika, Pisma Abelarda i Heloize*, Zagreb, 1970, 255,

22 R. Nešković, *Srednjovekovna filozofija. Cogito i credo*, 282.

себе као што га Бог воли, Божија и човекова воља су у складу. Бога треба волети Бога ради, а не због очекивања награде. Познате су Бернарове проповеди о *Песми над њесмама*, а за папу Евгенија III припремио је учење о уравнотеженом животу. Залагао се за пуноћу папске власти, сматрајући да је папа изнад свих црквених и световних великодостојника и да мора да има одговарајућу моћ.²³

Св. Бернар из Клервоа негативно је одговорио на примену насиља против јеретика: „... не смемо их гонити оружјем, већ доказима, поучавањем и уверавањем“.²⁴

Године 1153, у време смрти Св. Бернара, постојала су 343 манастира, а до краја 13. века овај број је удвостручен. У највећим данима реда цистерцитски манастири били су велики и бројни. Рајволкс у Енглеској имао је 650 монаха 1142. године, када највећа бенедиктинска заједница, Христова црква у Кентерберију, није могла да сакупи више од 150. Године 1152. генерална цистерцитска скупштина забранила је оснивање нових опатија, али после кратког интервала раст је поново почео са једним оснивањем 1155. и 1156 године, пет 1158, једним 1159, четрнаест 1162. и тако даље са просеком од око 4.5 годишње до краја века. Нема сумње да би раст био много већи да није било забране, која је препустила велики део потенцијалног цистерцитског раста премонстратензима, који су, иако су припадали реду августинских каноника, усвојили много карактеристика цистерцита.²⁵

23 В. Telebaković, *Srednjovekovna filozofija*, 83–84.

24 R. Lopez, *Rodjenje Evrope*, 313–314.

25 С. Пеинтер, *Историја средњег века (284–1500)*, 167; R. W. Southern, *Western Society and the Church in the Middle Ages*, 254.

Библиографија:

Извори:

- William of St. Thierry, *A description of Clairvaux*, c. 1143, Medieval Sourcebook, <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>
- William of St. Thierry, *Life of St. Bernard*, c. 1140, Medieval Sourcebook, <http://www.fordham.edu/halsall/sbook.html>

Литература:

- M. Gildas, *St. Bernar of Clairvaux*, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2, New York, 1907, <http://www.newadvent.org/cathen/02498.htm>.
- A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1988.
- Ц. Х. Линч, *Историја средњовековне Цркве*, Београд, 1998.
- С. Пеинтер, *Историја средњеј века (284–1500)*, Београд, 2007.
- Б. Телебаковић, *Средњовековна филозофија*, Београд, 2006.
- P. Partner, *The Lands od St. Peter, The Papal State in the Middle Ages and the Early Renaissance*, Berkeley and Los Angeles, 1972.
- Н. О. Taylor, *Medieval Mind II*, Cambridge, 1959.
- К. Мек Данел, Б. Лані, *Рај – једна историја*, Нови Сад, 1997.
- R. W. Southern, *Western Society and the Church in the Middle Ages, The Pelican History of the Church 2*, London, 1988.
- Р. Асунто, *Теорија о лејом у средњем веку*, Београд, 1975.
- R. Nešković, *Srednjovekovna filozofija. Cogito i credo*, Beograd, 2004.
- В. Вошњак, *Petar Abelard – srednjovekovni racionalist*, pogovor u P. Abelard, *Povijest nevolja, Etika, Pisma Abelarda i Heloize*, Zagreb, 1970.
- R. Lopez, *Rođenje Evrope*, Beograd, 1978.

STRENGTHENING OF THE CISTERCIAN ORDER – ST. BERNARD OF CLAIRVAUX

Miroslav Popović

Faculty of Philosophy of the University of Belgrade

Summary: *Bernard of Clairvaux (1090–1153) was a dominant figure of the Roman Church, passionate believer, with no doubt his views and beliefs were right. He never ran from discussions with those who did not agree with him. He fought battles with a scientist and theologian Abelard, abbot and statesman Sugerius. With the strength of his personality, St. Bernard gave new life to monasticism, supported reform of secular clergy and fight against heresies, ended the papal schism, preached II Crusade and the real description of his life would have been a history of the first half of the 12th century.*

Key words: *St. Bernard, Clairvaux, Cîteaux, Cistercians, Abelard, II Crusade, papacy*